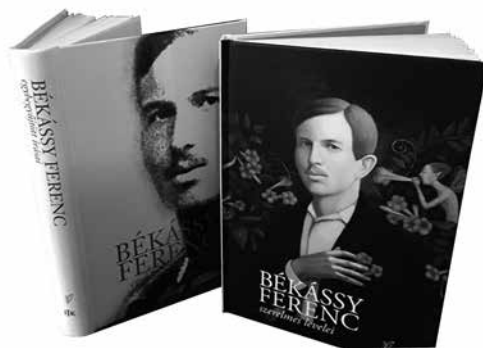

Marczinka Csaba

A dunántúli lord

• (Békássy Ferenc összegyűjtött versei és szerelmes levelei)

Békássy Ferenc (1893-1915) különös és rendhagyó életútja és pályája már kortársait is zavarba ejtette. Különösen megrendítette őket a korán befejeződött költői-műfordítói pálya tragikus fináléja: a hősi halál a keleti fronton az első világháborúban.

A tragikus halál és a kortársak (köztük Babits) részvéte azonban sajnos elfedte a korán félbemaradt életmű megvalósult értékeit. Ezeket kísérelte meg feltárni – Szörényi László professzor és mások baráti segítségével – Weiner Sennyey Tibor költő s irodalomkutató, majdnem egy évszázad elmúltával.

Pedig az életút és a pálya több szempontból is különleges... Előttünk van egy előkelő dunántúli nemesi család sarja, aki Angliában jár középiskolába, a cambridgei egyetem elitkollégiumában (King's College-ban) végzi felsőfokú tanulmányait, s eközben egyszerre kerül baráti kapcsolatba – többek között – John Maynard Keynes-szel és Virginia Woolf-fal, valamint David Garrett-tel. Tagja lesz egy alkotóközösségnek. Verseket, naplót, cikkeket s leveleket ír magyarul és angolul. Reményteljes jövő előtt áll... S ekkor kitör az első világháború, s Békássy (mielőtt internálnák, mint ellenséges hatalom állampolgárát) barátja kölcsönpénze segítségével hazaszökik és – bár ellenzi a háborút – önként jelentkezik katonának. Az is kérdés, hogy nem ő akart-e épp az orosz frontra menni? Mindenesetre, sikerül a legveszélyesebb helyre kerülnie: a huszárokhoz, lovas kozákok és az orosz gyalogság elleni harcra. Itt esik el egy lovassági rajtaütés során 1915 nyarán. Örök kérdés marad, hogy miért döntött 1914 nyarán a hazatérés mellett.

Az életmű is a tragikus sors következményeként töredék. De így is tartalmaz érdekes kísérleteket. E biztató próbálkozásokat adta ki Weiner Sennyey,

Szörényi László támogatásával. Egy külön kötetben pedig (a részben munkanaplónak is tekinthető) szerelmi levelezést. S hogy nemcsak hazájában (sőt nem is elsősorban ott) látták reményteljesnek a tehetségét, az is bizonyítja, hogy angoliai barátai (elsősorban Virginia Woolf) angol nyelvű verseit adták ki emlékének ajánlva, halálának tizedik évfordulóján. Ebben az évben avatja fel emléktábláját is Keynes Cambridge-ben. Békássynak az is balszerencséje, hogy – kora miatt – „lemaradt” a *Nyugat* első nemzedékének alkotói indulásáról, s mivel kicsit idősebb volt, még a következő, a „Nyugat második nemzedéké”-nek nevezett alkotói nemzedék előtt jelentkezett. Ráadásul nem volt kapcsolata (a más szempontból köztes helyzetű) avantgárd mozgalommal – ami persze ekkor még nagyon a kezdeteinél tartott – , mint például a fiatal Déry Tibornak. Ez a köztes helyzet és a korai, tragikus halál itthon hosszú időre feledésre kárhoztatták. S a végleges feledéstől is csupán a szerencse mentette meg. Meg persze Weiner Sennyey kitartó érdeklődése és kutatómunkája... Kérdés, hogy ez elég lesz-e a valódi újrafelfedezéshez.

1911 és 1914 között végzi Cambridge-ben egyetemi tanulmányait Békássy Ferenc. S már 1912-ben beválasztják a legelittebb egyetemi körbe, az „Apostolok”, vagyis a Cambridge Conversation Society tagjai közé, mely 1820 óta működött. E kör ad szárnyakat alkotói terveinek. Itt ismerkedik meg Virginia Woolf-fal és John Maynard Keynes-szel. (Woolf későbbi férje is cambridgei diák volt.) Keynes-szel olyan közeli barátságba került, hogy sokan (Keynes későbbi ilyen irányú kapcsolataiból kiindulva) homoszexuális jellegű kapcsolatot vélelmeztek, bár erre vonatkozólag nem került elő bizonyíték. Viszont valószínűsíthető, hogy

részben ő hívta fel Keynes figyelmét a gyarmati világ népeire és az Európa szélén (a keleti periférián vagy félperiférián) elhelyezkedő nemzetekre. Mindenesetre, Keynes hatott Békássy irodalmi és irodalomtörténeti munkásságára, s Békássy is nagy hatást gyakorolt Keynes közgazdasági és tudományos kutatásaira. Négykötetnyi magyar nyelvű verset és egy kötetnyi angol nyelvű költeményt ír életének utolsó éveiben. Emellett cikket, tanulmányokat és prózai írásokat is ír s publikál. Angolul ír cikket például a Nyugat-ról és költőiről, benne általa készített versfordításokkal. De kifejezetten egyéniek és érdekesek magyar s angol nyelvű saját versei is. A „XX. század költői”-től, a „Psyche”-től és „A költő”-től egészen az „Adriatica”-ig és az angol szonettekig és a műfordításokig. Talán az angol nyelvű kísérletek (a fordítások alapján) monumentálisabbnak tűnnek (főleg az „Adriatica” c. kisépószot tekintve), míg a magyar nyelvű költemények intimebbek, líraibbak. Ezenkívül fordította Yeats költeményeit is és tanulmányt írt Robert Browningról.

Rá is hat a szecesszió, a szimbolizmus és az impresszionizmus. De a klasszikus örökséget (Babitshoz hasonlóan) ő is fontosnak tartja... A háború alatti magyar nyelvű verseibe már itt-ott az expresszionizmus elemei is beszűrődnek (például „A költő” c. versbe). Mégis: Békássy óvatos kísérletező s újtó, rövid pályáján igazából sosem válik avantgárd költővé.

Bár mind levelezése (szerelmének Noel Oliviernek küldött levelei), mind cikkei s tanulmányai szerteágazó érdeklődésről s az újdonságok iránti fogékonyságról tanúskodnak, mégis azt is jelzik, hogy neveltetése és beállítottsága több szempontból is szkeptikussá tette a művészeti és a társadal-

mi-politikai újítások iránt. Itt nem tudatos konzervativizmusról van szó, csupán a „fejlődés” áráról.

Neveltetése és a családi hagyományok okán (főnemesi-dzsenti környezet) maradt benne egyfajta emelkedett konzervativizmus. Ugyanakkor hatottak rá a századforduló és a századelő modern művészeti-irodalmi irányzatai is. Talán e két hatásból próbált szintézist alkotni. De korai halála megakadályozta törekvései megvalósulását. Létrejött volna-e életművében a szintézis? Ez már örök kérdés marad...

Mellékesnek tűnik, de nagyon fontos a levelezés kötete is. A szerelméhez, Noelhez íródott, szépirodalmi értékű levelek. E levelek gyakran szinte szakmai levelezésnek tűnnek irodalomról, művészetről és tudományokról. Ritka közöttük a „pusztán” szerelmes levél.

Nyitott kérdés marad, hogy Békássy Ferenc (ha tovább él, netán túléli az első világháborút) létrehozhatott volna-e valami egyéni ötvözetet hazafias hagyomány és modernség között? Töredékes életműve mindenesetre ilyen irányú törekvéseket tükröz. Maga is érezte a kor átmenetiségét és saját köztes helyzetét. Egyik utolsó versét így zárja:

„Csalódva állunk mind idők határán
Hajónk váratlan szörnyű révbe tért
S vihardúlt partok pusztulását látván
Tovább megyünk, meddig? – hova? – miért?”
(„A költő”, 1915)

(*Békássy Ferenc egybegyűjtött írásai. Szerk.: Weiner Sennyey Tibor. IJK-Aranymadár Alapítvány. 2010.; Békássy Ferenc szerelmes levelei. Ford.: Balogi Virág. Aranymadár Alapítvány. 2013.*)